

343.985;
343.123.12;
351.746.2

REKAPITULACIJA I DOKUMENTOVANJE DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNOM ISTRAŽNOM RADNJOM PRIKRIVENOG ISTRAŽITELJA

Mr Goran Blagojević*
Mr Gojko Šetka*

Apstrakt:

Učestalom pojavom organizovanog kriminala čija kategorijalna odrednica predstavlja konstantnost i savremenost u svojim pojavnim oblicima i izvršavanju, rezultirali su primjenu posebnih istražnih radnji, kao adekvatan odgovor u suprotstavljanju i sprečavanju najtežih oblika krivičnih djela. Nemogućnošću suprotstavljanja najtežim oblicima krivičnih djela, klasičnim i standardnim policijskim mjerama i radnjama uslovalo je nastanak posebnih istražnih radnji, od kojih je jedna možda najspecifičnija po svojoj prirodi i primjeni, a to je prikriveni istražitelj, kao jedna od posebnih istražnih radnji.

Ključne riječi: Organizovani kriminal, posebne istražne radnje, prikriveni istražitelj.

UVOD

Upotreba prikrivenog istražitelja i informatora predstavlja najsloženiju posebnu istražnu radnju, čija primjena iziskuje ispunjenje najviše uslova, nužnih za ostvarenje svrhe njenog određivanja (osiguranje dokaza, predmeta i tragova koji upućuju na izvršenje krivičnog djela određenih lica, odnosno pripadnika kriminalne grupe i ispunjenje isto toliko važnih uslova koji garantuju tajnost). Osim toga, primjena ove radnje traži zaštitu tjelesnog integriteta lica koje se pojavljuje u ulozi prikrivenog istražitelja i informatora. (Simović, 2009:462).

Iskustva stranih zemalja pokazuju da se radi o jednom specifičnom metodu koji se naročito koristi za prikupljanje dokaza i operativnih informacija u domenu suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu. Ova radnja ima korijene u SAD, gdje se u cilju efikasnijeg suzbijanja organizovanog kriminaliteta, koristi tajni agent koji se po mnogim elementima razlikuje od prikrivenog istražitelja. (Antonić i Mitrović, 2012:56).

Prikriveni istražitelji se u literaturi definišu kao policijski službenici, kojima je dodijeljen promijenjeni identitet (legenda) u određenom vremenskom periodu,

* Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske.

* Visoka škola unutrašnjih poslova Banja Luka.

da bi djelujući tajno u kontaktu sa određenim kriminalnim krugovima, prikupljali informacije koje će moći da se koriste za otkrivanje, razjašnjavanje i sprečavanje krivičnih djela i to prije svega onih koja se odnose na organizovani kriminalitet.

Zakonom o krivičnom postupku Republike Srpske prikriveni istražitelj je predviđen kao posebna istražna radnja koja je rezultirala potrebama za uspješnijem i efikasnijem suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu. Naime određene kriminalne aktivnosti organizovanog kriminaliteta kao što su trgovina drogom, trgovina ljudima, trgovina oružjem itd. teže se razotkrivaju i sprečavaju primjenom ne samo tradicionalnih kriminalističkih i krivičnoprocesnih metoda i sredstava, već i primjenom pojedinih specifičnih istražnih tehnika. Zbog toga se dozvoljava upotreba prikrivenih istražitelja u cilju prikupljanja saznanja i dokaza o važnim činjenicama (Šikman, 2011: 481).

Prikriveni istražitelj djeluje na način da se s promijenjenim identitetom infiltrira u kriminalnu grupu, te potom ovlaštena službena lica, odnosno policijske službenike obavještava o djelovanju te grupe (tzv. špijunira) o aktivnostima, planovima, kretanjima i drugim stvarima pripadnika kriminalne grupe, a koja obavještenja su značajna za krivični postupak. Dakle, prikriveni istražitelj se može definisati kao oblik infiltracije policijskog službenika, koji ima zaštićen identitet pod unaprijed pripremljenom legendom u kriminalnu grupu, radi policijskog djelovanja, u skladu sa određenim smjernicama od strane organa krivičnog gonjenja, sa ciljem prikupljanja dokaza i krivičnog gonjenja organizovane kriminalne grupe (Šikman, 2011:481).

Za rad prikrivenog istražitelja se može reći da ima obavještajni karakter, po prirodi njegov rad je tajan, a usmjeren je kako na otkrivanje krivičnih djela, tako i na prikupljanje podataka na osnovu kojih se već otkrivena krivična djela mogu razjasniti i dokazati. Pored navedenog, radom prikrivenog istražitelja se može i preventivno djelovati, tj. prikriveni istražitelj u toku svog djelovanja može spriječiti izvršenje krivičnih djela koja bi inače bila izvršena od strane pripadnika kriminalne organizacije da ih on nije spriječio, odgovorio ili na drugi način uticao na njih da odustanu od izvršenja.

Osim što angažovanje prikrivenog istražitelja predstavlja vrstu posebne procesne mjere koja se može odrediti uz ispunjenje potrebnih materijalnih i formalnih uslova, preduzimanje ove radnje po definiciji podrazumijeva i pojavu u predkrivičnom, ali i krivičnom postupku (ako se pojavi kao svjedok), jednog veoma specifičnog krivičnoprocesnog subjekta. Njegov pojam i djelovanje su određeni stadijumima krivičnog postupka na pretkrivični i krivični postupak, što znači da su povezani sa podjelom procesnih aktivnosti na one koje se vrše u pretkrivičnom postupku i one koje se preduzimaju u samom krivičnom postupku. Prikriveni istražitelj u predkrivičnom postupku predstavlja jednu vrstu agenta, odnosno lica koje na pritajen, krajnje diskretan način, prikuplja podatke o određenoj organizovanoj kriminalnoj grupi ili kriminalnim grupama, odnosno uopšte o djelatnostima u okviru organizovnog kriminaliteta. U pretkrivičnom postupku prikriveni istražitelj je orijentisan na prikupljanje dokaza u vezi sa

djelatnošću organizovanog kriminaliteta. U stvari, on tada prikuplja određene podatke do kojih svojim prikrivenim, odnosno tajnim aktivnostima može da dođe.

Kada se sagleda suština djelovanja prikrivenog istražitelja može se reći da on predstavlja kriminalistički strateški institut koji se sve češće upotrebljava kod otkrivanja složenih oblika organizovanog kriminala, posebno organozovanog kriminaliteta koji ima međunarodni karakter.

Iako se od prikrivenog istražitelja očekuje da saznanja do kojih je došao tokom boravka u kriminalnoj sredini predoči sudu u toku svedočenja teško bi bilo prihvatiti gledište da se njegova uloga svodi samo na to. Njegova uloga i zadatak je da, osim prikupljanja dokaza, konstantno izvještava o djelatnostima kriminalne grupe i kriminalnim aktivnostima njenih članova, kako bi usmjeravao tok istrage u pravom smjeru i kako bi se istraga na taj način mogla proširiti na više od jednog lica za koje je dobijena naredba za ovu vrstu posebne istražne radnje.

U krivičnoprocesnom smislu upotreba prikrivenog istražitelja ima karakter radnje dokazivanja koja se upotrebljava u svrhu pribavljanja pravno vanjanih dokaza za uspješno vođenje krivičnog postupka koji za cilj ima donošenje osuđujuće presude za članova organizovane kriminalne grupe. S druge strane kriminalistički gledano upotreba prikrivenog istražitelja podrazumijeva čitav splet dobro osmišljenih i planiranih aktivnosti usmjerenih na otkrivanje krivičnih djela i njihovih učinilaca. Tako da nije isključeno da njegovo djelovanje ne bi moglo rezultirati i nekim drugim elementima koji bi na odgovarajući način bili iskorišteni u svrhe operativnog kriminalističkog rada. Aktivnost prikrivenog istražitelja ne svodi se samo na prikupljanje dokaza protiv jednog ili više lica iste kriminalne grupe i njegovo pojavljivanje na sudu kao svedoka protiv njih, nego je daleko šire pošto njegova saznanja do kojih on dođe u toku rada mogu biti od presudnog uticaja za preduzimanje odgovarajućih operativnih mjera i radnji protiv drugih osoba koje su pripadnici drugih kriminalnih grupa, a koje nisu bile obuhvaćene naredbom suda o angažovanju prikrivenog istražioca.

REKAPITULACIJA I DOKUMENTOVANJE DOKAZA

Zadatak prikrivenog istražitelja jeste da svojom neposrednom aktivnošću u okviru kriminalne grupe prikupi što više operativnih podataka na osnovu kojih će se potpuno rasvijetliti aktivnost organizovane kriminalne grupe i kasnije uspješno dokumentovati i dokazati njeno kriminalno djelovanje. Dokazi mogu biti materijalni i nematerijalni. Materijalni dokazi su: otkupljeni predmeti, darovi i sl. Nematerijalni dokazi mogu biti: pisani izvještaji, audio, foto i video zapisi koje je prikupio i sačinio prikriveni istražitelj.

Kada se govori o pisanim izvještajima prikrivenog istražitelja potrebno je napomenuti da se izvještaji pišu u prvom licu, sa potpisom prikrivenog istražitelja, a da se ti izvještaji prevashodno odnose na događaje povezane sa objektom u kome se događaj desio, osobom ili osobama koje su bile učesnici događaja (kriminalne radnje), a pored ovoga navode se i sve ostale okolnosti koje su vezane za krivično

djelo (kriminalnu aktivnost) i saznanja do kojih je u konkretnom slučaju došao prikriveni istražitelj. U izvještajima je potrebno da se navede što više detalja, da izvještaj bude napisan jasno, recizno, da se u njemu navedu svi kontakti prikrivenog istražitelja kao i osobe sa kojima je kontaktirao, a po potrebi da se o svakom kontaktu sačini i poseban izvještaj.

Saslušanje prikrivenog istražitelja kao svjedoka je fakultativnog karaktera, ono samo predstavlja određenu mogućnost. U krivičnom postupku prikriveni istražitelj može da se pojavi u ulozi svjedoka, mada to zakonodavac nije striktno odredio. Podrazumijeva se da se predmet svjedočenja prikrivenog istražitelja odnosi na podatke koje je prikupio tokom svog angažmana u svojstvu prikrivenog istražitelja.

U vezi sa svjedočenjem prikrivenog istražitelja u literaturi postoje određena suprotna gledišta, koja se ogledaju u slijedećim dilemama: "Da li prikrivenom istražitelju treba omogućiti instrument zaštite inediteta, s obzirom na to da se radi o policijskom službeniku koji se izlaže opasnosti, a upravo izlaganje opasnosti je osnovni kriterijum kod dodjele zaštićenog svjedoka?; Da li status zaštićenog svjedoka prikriveni istražitelj treba da stekne automatski, odnosno da sama činjenica da se radi o prikrivenom istražitelju implicira svojstvo zaštićenog svjedoka?; Ako je prihvaćena mogućnost dobijanja statusa svjedoka saradnika da li to uključuje i skrivanje lika i glasa prikrivenog istražitelja, potpuna anonimnost?". (Halilović, 2005:65)

Mogućnost saslušanja prikrivenog istražitelja u svojstvu svjedoka regulisana je na odgovarajući način i na međunarodnom planu gdje postoje i neke preporuke koje rješavaju ovo pitanje i koje države treba da slijede. One doduše, nisu pravno obavezne jer riječ je o preporukama, ali su važne zato što dolaze od relevantnih međunarodnih faktora i izražavaju odgovarajući civilizacijski standard. Riječ je o preporuci No. R (97) 13 koju je donio Komitet ministara Savjeta Evrope koja u dodatku, koji se odnosi na zastrašivanje žrtava i prava odbrane, pod brojem III, govori o specifičnim pravima i postupku koji treba usvojiti radi uspješne borbe protiv zastrašivanja svjedoka kod organizovanog kriminaliteta. Međutim, Preporuka izričito naglašava da sva ova posebna pravila moraju uvijek da obezbijede dva uslova: da izražavaju neophodan balans (ravnotežu) između prevencije kriminaliteta i prava okrivljenog na fer suđenje i da osiguraju odbrani da ima adekvatnu mogućnost da prigovori (ospori) dokaze koji su dati od svjedoka. (Simović, 2005:397).

S obzirom da kod nas nije uspostavljena jedinica za prikrivene istražitelje mnoge zakonske odredbe tek trebaju biti donesene ili izmjenjene kako bi ona mogla uopšte funkcionisati, a u skladu sa tim neophodno je regulisati i pitanje svjedočenja prikrivenog istražitelja u okviru Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske.

Prikrivenom istražitelju pred njegovo saslušanje se omogućava da izvrši pregled njegovih izvještaja koji su sastavni dio kaznenog spisa, pregled dokaznog materijala koji je prikupio svojim radom na terenu u konkretnom slučaju, zatim se

u većini slučajeva organizuje i sastanak sa tužiocem koji je vodio slučaj. Prikriveni istražitelj se prije svjedočenja, kao i svaki svjedok, upoznava sa činjenicom da lažno svjedočenje predstavlja krivično djelo, te se od njega ne zahtjeva davanje ličnih podataka, ali se zato od njega traži da se identifikuje sa službenim podacima, radnim imenom, izmijenjenim identitetom, brojem koji potvrđuju njegovo svojstvo (koji ga indetifikuje).

FAZE POSTUPKA SASLUŠANJA PRIKRIVENOG ISTRAŽITELJA PRED SUDOM

U vezi sa saslušanjem prikrivenog istražitelja kao svjedoka na sudu u Zakonu o krivičnom postupku BiH ostavljena je mogućnost da on bude saslušan kao svjedok, tj. u zakonu svoji: "Prikriveni istražitelj i informator iz člana 116.st. 2. tačke e. ovog zakona, kao i osobe koje su provele istražne radnje iz čl. 116. st. 2 tač. f. ovog zakona mogu se saslušati kao svedoci, ili kao zaštićeni svedoci o toku provođenja radnji ili o drugim važnim okolnostima." Na osnovu ove zakonske odredbe moguće je saslušati prikrivenog istražitelja na sudu. Saslušanje prikrivenog istražitelja u toku krivičnog postupka se može podijeliti na dvije faze.

Prva faza saslušanja prikrivenog istražitelja se odnosi na poziv. Poziv prikrivenom istražitelju uručuje ovlašteno službeno lice koje ga kontaktira (tzv. kontaktni inspektor) i tom prilikom mu uručuje uredno zatvorenu kovertu u kojoj se nalazi poziv za svjedočenje. Prikriveni istražitelj se putem poziva obavještava da je dužan odazvati se na poziv za svjedočenje, a ujedno saznaje u kom vremenskom periodu se traži njegovo prisustvo.

Određivanje statusa zaštićenog svjedoka. Kada se procijeni da će otkrivanje određenih informacija ili identiteta pojedinih svjedoka (u ovom slučaju se misli na prikrivenog istražitelja), dovesti do ozbiljne prijetnje po njegov život ili živote njegovih bližnjih određiće mu se mjera zaštite. Odluka o primjeni zaštitne mjere svjedoka je na sudiji koji će, zajedno sa tužiocem, utvrditi sa kakvim se strahovima susreće prikriveni istražitelj, te nakon sastanka sa njim, će odlučiti da li postoji ozbiljna opasnost po život prikrivenog istražitelja (svjedoka), njegovih bližnjih i određiće mu se mjere zaštite. U interesu suda i tužilaštva je da svaki prikriveni istražitelj dobije zaštitnu mjeru, te da se, na osnovu toga, u potpunosti zaštiti njegov identitet, kao i njegova lična sigurnost.

Druga faza saslušanja prikrivenog istražitelja se odnosi na svjedočenje prikrivenog istražitelja pred sudom u kom se isti pojavljuje u svojstvu zaštićenog svjedoka. Prikriveni istražitelj svjedoči iz zaštićenih prostorija koje su odvojene od sudnice ili putem video linka na kom se isti ne vidi nego se u sudnici samo čuje njegov glas. Glas prikrivenog istražitelja je izmjenjen pa se i na taj način smanjuje mogućnost da se u budućnosti putem prepoznavanja glasa otkrije njegov identitet.

Svjedočenje. Tokom saslušanja svjedoka, sudija će zabraniti sva pitanja čiji odgovori mogu otkriti identitet svjedoka, i zabraniće sva ona pitanja za koje procijeni da na bilo koji način mogu ugroziti svjedoka. Svjedok će odgovarati što kraće na postavljena pitanja, po mogućnosti sa DA ili NE. Ukoliko se prikriveni

istražitelj ne može sjetiti određenih pojedinosti dopušteno mu je da se može pozvati na svoj izvještaj. Prikriveni istražitelj prilikom saslušanja neće odgovarati ni na pitanja koja se tiču tehnike, taktike i metodike rada prikrivenog istražitelja. Obično na ova pitanja prikriveni istražitelj odgovara na način da nije ovlašten odgovoriti na postavljeno pitanje.

Bezbjedan dolazak i postupak na sudu. Ovlašteno službeno lice koje kontaktira prikrivenog istražitelja (tzv. kontaktni inspektor) će predati prikrivenog istražitelja jedinici koja brine za njegovu bezbjednost (isključivo Specijalna jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova). Sve će se odvijati u najstrožijoj tajnosti, uključujući vrijeme dolaska na sud, trajanje postupka pred sudom i dr. Po dolasku u sud prikriveni istražitelj će predati sudiji dokument kojim dokazuje da je on taj prikriveni istražitelj i njegovo svjedočenje će otpočeti kada se on smjesti u izolovanu prostoriju u kojoj se nalaze audio i tehnički uređaj pomoću kojih će komunicirati sa prisutnima u sudnici, a ljudi zaduženi za zaštitu glasa će na tim uređajima izmijeniti njegov glas. Važno je istaći da se od trenutka predaje prikrivenog istražitelja od strane kontaktnog inspektora pripadnicima specijalne policije, prikriveni istražitelj se ne pokazuje nigdje a to znači da se u trenutku ulaska u štice vozilo prikriveni istražitelj nalazi pod plaštom ispod kojeg se ne može vidjeti niti jedan dio njegovo tijela, a plašt će se skinuti samo onda kada se prikriveni istražitelj bezbjedno smjesti u gore pomenutu izolovanu prostoriju (ili se ne skida ako prikriveni istražitelj svjedoči putem video linka). Takođe, treba naglasiti da će se u sudnici čuti samo izmijenjeni glas prikrivenog istražitelja. Nijedan dio tijela prikrivenog istražitelja, kao ni njegovo lice, neće biti prikazani prilikom njegovog svjedočenja.

U pojedinim zemljama svjedočenje prikrivenog istražitelja može biti i putem video linka, na kojem će takođe identitet prikrivenog istražitelja biti u potpunosti zaštićen, a neke zemlje imaju praksu komuniciranja putem pisama (prikriveni istražitelj na pitanja odgovara pisanim putem).

PRAVNI ASPEKTI ANGAŽOVANJA PRIKRIVENOG ISTRAŽITELJA

U Bosni i Hercegovini, pa samim tim i u Republici Srpskoj se primjenjuju odredbe Zakona o krivičnom postupku koji omogućava primjenu posebnih istražnih radnji, a u skladu sa tim postoji i mogućnost angažovanja prikrivenog istražitelja za potrebe borbe protiv organizovanog kriminala. Posebnim istražnim radnjama koje su propisane u krivičnoprocesnom zakonodavstvu se privremeno ograničavaju ustavna prava građana, a određuju se na osnovu zahtjeva tužioca od strane sudije za predhodni postupak protiv lica za koje postoje "osnove sumnje" da je samo izvršilo ili sa drugim licima učestvovalo u izvršenju tačno propisanih krivičnih djela ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama. "Takođe, posebne istražne radnje mogu se primjeniti i prema licima za koje postoje osnovi sumnje da učiniocu, odnosno od učinioca krivičnog djela prenosi informacije u vezi s krivičnim djelom, odnosno da učinilac koristi njegovo

sredstvo komunikacije. Pri primjeni posebnih istražnih radnji policijski organ ili druga lica ne smiju preduzimati aktivnosti koje predstavljaju podstrekavanje na izvršenje krivičnog djela, u protivnom takve aktivnosti predstavljaju okolnost koja isključuje krivično gonjenje podstrekavanog lica za krivično djelo učinjeno u vezi sa ovim radnjama." (Šikman, 2007:147).

Prema članu 235. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/12) posebne istražne radnje se primjenjuju kada su u pitanju krivična djela: protiv Republike Srpske, protiv čovječnosti i međunarodnog prava, terorizma i za koja se prema Krivičnom zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Istim Zakonom u članu 234. propisane su posebne istražne, a to su: nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, nadzor i tehničko snimanje prostorija, tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi sa njima, korišćenje prikrivenih istražitelja i korišćenje informatora, simulovani i kontrolisani otkup predmeta i simulovano davanje potkupnine i nadzirani prevoz i isporuka predmeta.

Nadležnost za određivanje i trajanje istražnih radnji definisane su u Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske, izuzev detalja koji se odnose na korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora. Prikriveni istražitelj je kriminalističko strateška institucija bez koje nema efikasnog rješavanja krivičnih djela najtežeg oblika, naročito na međunarodnom planu. Tehničke snimke, dokumenti, dokazi i predmeti pribavljeni od strane prikrivenog istražitelja mogu se koristiti na način propisan zakonom.

U pogledu definisanja prikrivenog istražitelja u članu 116. Zakona o krivičnom postupku BiH navodi se slijedeće: "Prikriveni istražitelj je posebno obučeno ovlašteno službeno lice koje istražuje pod izmijenjenim identitetom. Prikriveni istražitelj smije pod svojim izmijenjenim identitetom učestvovati u pravnom prometu. Ukoliko je to neophodno za formiranje i održavanje tog identiteta mogu se izraditi, izmijeniti ili koristiti odgovarajući dokumenti. Po prestanku posebnih istražnih radnji policijski organi moraju sve informacije, podatke i predmete dobijene poduzetim radnjama, kao i izvještaj o tome predati Tužitelju. Tužitelj je dužan dostaviti sudiji za prethodni postupak pismeni izvještaj o poduzetim radnjama. Na osnovu podnesenog izvještaja sudija za prethodni postupak provjerava da li je postupljeno po njegovoj naredbi".

Treba naglasiti da posebne istražne radnje, nakon naredbe koju na obrazložen prijedlog tužioca izdaje sudija za prethodni postupak, sprovodi nadležni policijski organ. Sadržaj prijedloga tužioca je u neposrednoj vezi sa operativnom djelatnošću policije, jer te podatke najčešće tužiocu upravo obezbjeđuje policija, pa zbog toga policija mora da zna šta sadrži prijedlog za odobrenje sprovođenja posebnih istražnih radnji. Obrazloženi prijedlog tužioca sadrži: podatke o licu protiv koga se radnja preduzima, osnove sumnje, razloge za njeno preduzimanje i ostale bitne okolnosti koje zatjevaju preduzimanje radnji, navođenje radnje koja se zahtjeva i način njenog izvođenja, obim i trajanje radnje.

S aspekta operativnog rada policije i hitnosti preduzimanja pojedinih posebnih istražnih radnji, značajna je procesna odredba koja predviđa izuzetak u sprovođenju ovih radnji. Naime, izuzetak, ako se pismena naredba ne može dobiti na vrijeme i ako postoji opasnost od odlaganja, može se započeti sa izvršenjem neke o posebnih istražnih radnji i na osnovu usmene naredbe sudije za predhodni postupak, s tim da se pismena naredba sudije za predhodni postupak mora biti pribavljena u roku 24 časa od izdavanja usmene naredbe.

Posebne istražne radnje se odobravaju po tačno utvrđenoj proceduri i ako su ispunjeni svi procesni uslovi, s tim što zakon ne reguliše način njihovog sprovođenja, već je ostavljeno da to odredi organ unutrašnjih poslova kao organ nadležan za sprovođenje ovih radnji. To omogućava policijskom organu da kada dobije nalog sudije za predhodni postupak pomenute radnje sprovede na način koji će u konkretnom slučaju dati najbolje rezultate. Iz odredaba Zakona o krivičnom postupku vidljivo je da uloga sudije za predhodni postupak nije ograničena samo na davanje naredbe, već da on ima i određenu kontrolnu funkciju, jer mora pismenom naredbom, bez odlaganja, da obustavi izvršenje preduzetih radnji ako su prestali razlozi zbog kojih je posebna istražna radnja određena. Da li je postupanje policijskog organa bilo u skladu sa naredbom sudije za predhodni postupak provjerava se na osnovu pismenog izvještaja tužioca koji on podnosi upravo sudiji za predhodni postupak.

Ako se ima u vidu osjetljivost posebnih istražnih radnji posebno u odnosu na mogućnost ugrožavanja ljudskih sloboda i prava i dostojanstva ličnosti, sasvim je razumljivo što Zakon o krivičnom postupku određuje trajanje ovih radnji, što ukazuje na potrebu da se u određenom i ograničenom vremenskom roku završi operativna djelatnost ovlaštenih službenih lica i prikupe potrebni dokazi. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, nadzor i tehničko snimanje prostorija, tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta i nadzirani prevoz i isporuka predmeta odobravaju se u trajanju od mjesec dana, a iz posebno važnih razloga mogu se, na obrazložen predlog tužioca produžiti za još mjesec dana, s tim da nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka i nadzor i tehničko snimanje prostorija mogu trajati ukupno šest mjeseci, a tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta i nadzirani prevoz i isporuka predmeta ukupno najduže tri mjeseca. Simulovani otkup i simulovano davanje potkupnine odobrava se samo u odnosu na jednokratni akt, a zahtjev za svaku narednu radnju protiv istog lica mora sadržati razloge koji opravdavaju njenu upotrebu.

Zakon o krivičnom postupku nije odredio vrijeme u kojem se može koristiti prikriveni istražitelj u cilju otkrivanja krivičnih dijela, učinilaca i obezbjeđenje dokaza. To navodi na zaključak da se prikriveni istražitelj može koristiti dok postoji opravdana potreba, pod uslovima da su ispunjeni procesni uslovi za njegovo korišćenje. Sa operativnog stanovišta to je sasvim razumljivo, s obzirom na niz

objektivnih i subjektivnih poteškoća u pripremi i realizaciji ove posebne istražne radnje.

Policijski organi koji postupaju po naredbi sudije za predhodni postupak i sprovode posebne istražne radnje dužni su da, nakon njihove realizacije, sve informacije, podatke i predmete dobijene preduzetom posebnom istražnom radnjom, kao i izveštaj o tome dostave tužiocu, koji je u obavezi da sudiji za predhodni postupak takođe dostavi izvještaj o preduzetim posebnim istražnim radnjama, na osnovu kojeg sudija za predhodni postupak provjerava da li je postupano u skladu sa njegovom naredbom.

Za operativnu djelatnost policije u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela posebno je značajno što informacije, činjenice i podaci dobijeni preduzimanjem neke o posebnih istražnih radnji predstavljaju dokaz u krivičnom postupku, s jedne, ali i da se ti podaci, informacije i činjenice ne mogu koristiti ako se ne odnose na neko od predhodnih navedenih krivičnih djela sadržanih u ZKP čl. 227. s druge strane. Prema tome, ako su posebne istražne radnje sprovedene u skladu sa procesnim odredbama, one imaju dokaznu snagu, tj. tehnički snimci, isprave i predmeti pribavljeni njihovom primjenom mogu se koristiti kako dokaz u krivičnom postupku. Posebne istražne radnje se ne mogu preduzeti bez naredbe sudije za predhodni postupak, a ukoliko je neka od njih preduzeta bez takve naredbe ili je provedena u suprotnosti sa naredbom, sud na pribavljenim dokazima ne može zasnivati svoju odluku, a postavlja se i pitanje odgovornosti lica koje je postupalo na takav način.

Odredbama – Zakona o krivičnom postupku je predviđeno da se prikriveni istražitelj i pripadnik policije koji je učestvovao u sprovođenju posebne istražne radnje simulovanog otkupa predmeta i simulovanog davanja potkupnine mogu saslušati kao svjedoci. Znači, Zakon o krivičnom postupku dozvoljava takvu mogućnost, koju u praksi treba tretirati kao izuzetak a ne pravilo, i treba je veoma rijetko koristiti, i to samo u opravdanim slučajevima, kad se na drugi način ne mogu obezbjediti dokazi, a radi se o težim i složenijim krivičnim djelima ili krivičnim djelima iz oblasti organizovanog kriminaliteta, uz vođenje računa o mjerama zaštite prikrivenog istražitelja.

Pojedine specijalne istražne tehnike u Republici Srpskoj mogu se primjeniti i u neke druge svrhe i njihova primjena je regulisana posebnim zakonom. Naime, Zakon o obavještajno-bezbjednosnoj službi dozvoljava korišćenje metoda i sredstava elektronskog nadgledanja i pretresa građana, ako postoje osnovi sumnje da je lice učinilo ili se bavi kažnjivim radnjama koje spadaju u domen obavještajnih i kontraobavještajnih poslova, ili pomaže ili se to čini u dogovoru s drugim licima. Odobrenje za primjenu ovih mjera daje predsjednik Vrhovnog suda Republike Srpske na zahtjev direktora Obavještajno-bezbjednosne službe. Podaci prikupljeni na ovakav način nemaju procesni već isključivo operativan karakter, tj. svojim indicijama značajno doprinose daljoj obavještajnoj i kontraobavještajnoj djelatnosti ove službe (Bošković i Matijević, 2007:289-291).

DOKAZNI ZNAČAJ PRIKRIVENOG ISTRAŽITELJA

Svi podaci, informacije, materijal i drugi dokumenti koje je tokom rada prikupio prikriveni istražitelj, na zakonit način i pod uslovima koje predviđa zakon, u pisanoj formi (obaveza sačinjavanja zapisnika, čl. 62-65 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske) predstavljaju pravno valjane dokaze, odnosno dokaze na kojima se može temeljiti sudska odluka. S obzirom na njihov dokazni značaj postoje dvije vrste podataka koje prikuplja prikriveni istražitelj: Oni koji će sami po sebi, neposredno moći da predstavljaju dokaz u krivičnom postupku, kada se i ako postupak pokrene; Podaci koji ne predstavljaju sami po sebi dokaz, već su dio saznanja do kojih je došao prikriveni istražitelj, ali koji će moći da dobiju dokazni značaj ukoliko ih tokom svog iskaza u svojstvu svedoka sudu prezentuje sam prikriveni istražitelj. (Šikman, 2011:494).

U prvu vrstu podataka spadaju npr. pismene isprave koje je prikriveni istražitelj prikupio ili fotokopirao, to mogu da budu i sredstva izvršenja krivičnog djela, predmeti pribavljeni izvršenim krivičnim djelima, audio i video zapisi koje je sačinio prikriveni istražitelj i sl. U pomenute podatke još spadaju i materijali koji mogu imati direktan dokazni značaj, kao što su snimci telefonskih i drugih razgovora, snimci razgovora u ozvučenim prostorijama, do kojih je, u skladu sa svojim ovlaštenjima došao prikriveni istražitelj. Naime, on može upotrijebiti tehnička sredstva za snimanje razgovora, te ući u stan idruge prostorije, uz ispunjenje formalnog uslova da je to predviđeno naredbom sudije za prethodni postupak.

Kada je riječ o tajnoj akustičnoj opservaciji, treba imati u vidu da se verbalna komunikacija može odvijati na daljinu, putem telefona ili drugih tehničkih sredstava, i u neposrednom, ličnom kontaktu, pa s obzirom na to u okviru nje možemo razlikovati: nadzor telefonskih i drugih razgovora koji se obavljaju posredstvom tehničkih sredstava komunikacije (mobilna telefonija, pejdžeri, radio stanice i sl.) i nadzor neposredne verbalne komunikacije, tj. ozvučenje prostorija i lica.

Audio nadzor neposredne usmene komunikacije takođe je ostvarljiv na različite načine. Minijaturni mikrofoni mogu se montirati u djelove odeće, nakita i sl., a prisluškivanje razgovora može se vršiti i u zatvorenim ili otvorenim prostorima njihovom ugradnjom u djelove nameštaja ili druge predmete. Posebni daljinski, usmeravajući mikrofoni (tzv. telemikrofoni ili „topovi”) mogu i sa većeg rastojanja registrovati i prilično slabe zvuke, pa se prisluškivanje lica može ostvariti i na daljini od nekoliko stotina metara.

Smatra se da se u praktičnom radu na sprječavanju i suzbijanju kriminaliteta, naročito organizovanog, znatno bolji rezultati postižu nadzorom neposredne verbalne komunikacije, ozvučenjem prostorija ili lica, u odnosu na opservaciju i snimanje razgovora koji se obavljaju telefonima ili drugim tehničkim uređajima za komuniciranje na daljinu. (Marinković, 2004:68)

ZAKLJUČAK

Analizirajući značaj angažovanja prikrivenog istražitelja u sprječavanju najtežih oblika kriminaliteta može se zaključiti da savremeni oblici kriminalnog djelovanja, koji ugrožavaju naše društvo, zahtijevaju adekvatne metode u cilju njihovog suzbijanja i sprečavanja, jer forme organizovanog kriminaliteta, iziskuju kriminalističku strategiju koju u svojoj primjeni u velikoj mjeri mora karakterisati tajnost u djelovanju. S tim u vezi posebne istražne radnje predstavljaju nezaobilazni segment u borbi s najtežim oblicima kriminaliteta.

Iako postoje različite polemike oko same primjene posebnih istražnih radnji u smislu ugrožavanja osnovnih ljudskih prava i sloboda gdje se u javnosti njihova primjena često tumači kao izraz nedemokracije društva i države, koja zloupotrebljava svoja ovlaštenja u uspostavljanju kontrole nad privatnim životom svojih građana ipak uzimajući u obzir činjenicu da svako krivično djelo predstavlja ugrožavanje pojedinih prava i sloboda čovjeka, a savremeni kriminalitet, pogotovo organizovani, ugrožavaju osnovna ljudska prava i slobode, opravdanost primjene posebnih istražnih radnji se ne može dovesti u pitanje.

Imajući u vidu probleme sa kojima se prikriveni istražitelj susreće u svom radu može se izvesti zaključak da ova posebna istražna radnja predstavlja najkompleksniju posebnu istražnu radnju. Ovo možemo opravdati i činjenicom da u zakonu nije ograničeno u kom vremenskom periodu mora da se završi ova posebna istražna ranja. Pored ovoga može se zaključiti da je zakonodavac prilikom propisivanja posebnih istražnih radnji imao na umu kompleksnost svih operativnih radnji koje mora da preduzme ovlašteno službeno lice koje se nalazi u ulozi prikrivenog istražitelja.

Smatramo da bi angažman i primjena prikrivenih istražitelja u praksi bila mnogo jednostavnija i uspješnija ukoliko bi bila osnovana jedinica za prikrivene istražitelje. Lako je zaključiti da osnivanje ovakve jedinice u perspektivi biti teško iz više razloga, od kojih bi trebalo istaći finansijski momenat jer smatramo da jedna takva jedinica zahtijeva mnogo sredstava za svoje uspješno funkcionisanje (treba uzeti u obzir da je neophodno svakom prikrivenom istražitelju omogućiti najsavremeniju adekvatnu opremu za operativni rad, automobile, odjeću, nakit, kao i stil života koji vode lica koja su predmet obrade od strane prikrivenih istražitelja). Međutim, mišljenja smo da bi jedinica za prikrivene istražitelje olakšala rad prikrivenog istražitelja, a to bi se posebno odnosilo na lakšu infiltraciju prikrivenih istražitelja u kriminalni milje.

Posebna pažnja treba se obratiti na neophodnost formiranja Jedinice za prikrivene istražitelje u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, uzimajući u obzir koliko je organizovani kriminal evoluirao tokom vremena. Jedino na ovaj način je moguće efikasno djelovati na razbijanju organizovanog kriminala, i osigurati dobru reputaciju među policijskim organizacijama u regionu, a i šire.

Takođe za uspješnu primjenu i realizaciju posebnih istražnih radnji neophodna je i kvalitetna koordinacija i saradnja između sudova, tužilaštva i

policije. S tim u vezi potrebno je putem podzakonskih akata (pravilnika, uputstava i sl.) jasnije odrediti uloge tužioca i sudija, u praktičnoj primjeni posebnih istražnih radnji, a što je najbitnije raditi na stvaranju kvalitetnije saradnje ovlaštenih službenih lica i tužilaca, što će u konačnom cilju imati, s jedne strane, manji broj izvršenih krivičnih djela, a sa druge strane veći broj rasvjetljenih krivičnih djela i njihovih izvršilaca, posebno krivičnih djela organizovanog kriminaliteta.

LITERATURA:

1. Antonić, V., Mitrović, D. (2012). *Posebne istražne radnje, Modul, Projekat jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa*, Sarajevo,
2. Bošković, M., Matijević, M. (2007). *Kriminalistika operativa*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka,
3. Marinković, D. (2004). *Tajna opservacija u sprečavanju i suzbijanju krivičnih djela, zbornik radova „Suzbijanje kriminaliteta- decenija posle smrti profesora Vodinića“*, Kragujevac,
4. Simović M. (2005). *Praktični komentar Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka,
5. Simović, M. (2009). *Krivično procesno pravo uvod i opšti dio*, Pravni fakultet, Bihać,
6. Simović, M. (2011). *Krivično procesno pravo uvod i opšti dio*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka,
7. Halilović, H. (2005). *Prikriveni istražitelj – pravno kriminalistički pristup*, Sarajevo,
8. Šikman, M. (2007). *Suprotavljanje organizovanom kriminalitetu, sa osvrtom na specijalne istražne tehnike*, Defendologija, Banja Luka,
9. Šikman, M. (2011). *Organizovani kriminalitet*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka,
10. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 53/12;
11. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br.3/03, 32/03,36/03, 26/04.

**RECAPITULATION AND DOCUMENTING EVIDENCE OBTAINED SPECIAL
INVESTIGATIVE UNDERCOVER INVESTIGATOR**

**Goran Blagojević
Gojko Šetka**

Abstract:

The frequent occurrence of organized crime which is becoming more modern, resulted application special investigations. This is an adequate response in confronting the most serious criminal offenses. Traditional police methods have not achieved the best results in combating and preventing these crimes. Special police investigations are most particularly in combating and preventing the most serious crimes. The undercover investigator is one of the special investigative measures and actions.

Key words: Organized crime, special investigations, undercover investigator.